

אנה סוקולוב, "רטאבלו"
באדיבות הספרייה למחול בישראל
Anna Sokolow in "Retablo"
Courtesy of the Dance Library of
Israel

יוצרת של שלוש ארצות-מולדת על אנה סוקולוב 1912-2000

שהתפרק עם ייסוד להקת בת-שבע. אנה סוקולוב היתה גם שותפה לייסוד להקת המחול ההולנדית, ה-NDT בהאג. היא נהגה לומר שיש לה שלוש ארצות-מולדת: אמריקה, מקסיקו וישראל. סוקולוב המשיכה להגיע לישראל מדי שנה, על מנת ללמד בקורס הקיץ של האקדמיה בירושלים וליצור ללהקות בארץ, ביניהן בת-שבע, הלהקה הקיבוצית וענבל. מאז ומעולם חשה קשר עמוק לעם היהודי ולתרבותו. אבל גישתה היתה לחלוטין חילונית ומאוד "ישראלית". היא יצרה כמה מחולות על נושאים תנ"כיים, כגון "אסתר המלכה" ו"שיר השירים".

דימויים שנחרטו בזיכרון

אנה סוקולוב היתה קטנת קומה, פניה אוואליים, שיערה אסוף ומתוח לאחור, כמנהג רקדניות הבלט, ובעלת טמפרמנט סוער. היא ניהלה את שיעוריה ביד רמה. דחיפה, סטירה או מכה חזקה על הגב לא היו אצלה אירוע יוצא דופן. בייחוד חיבבה בחורים צעירים ויפים, ותמיד היו לה מאהבים צעירים. מי שממש העריכה זכה לאות-כבוד מיוחד: היא נהגה לקרוע את הגופייה של תלמידה ורקדניה החביבים עליה. התוקפנות הזאת לא יצרה כלפיה כל התנגדות. הכל הבינו שגילויים אלה של אלימות כביכול הם ביטויים של אהבה. היא ידעה ליצור קשר עם אמנים צעירים ממנה בהרבה, בזכות יכולתה להתבטא

המודרנית הגדולה. דון מק-דונה [McDonagh] כותב בספרו *The Complete Guide to Modern Dance*: "איש מהיוצרים האמריקנים בני דורה לא עסק בצורה כה נחרצת בנושאי הבדידות והייאוש, כמו אנה סוקולוב, אולי מלבד סמואל בקט". ב"חדרים" כל כיסא מסמל חדר אחר, לכל רקדן מעין מונולוג בתנועה, חזק ואקספרסיבי ביותר. את המוסיקה חיבר המלחין קניון הופקינס. סוקולוב הרבתה להשתמש ביצירותיהם של מלחינים בני-דורה, ביניהם תיאודור מציור [Macero], שהיתה נשואה לו תקופה מסוימת. ג'רום רובינס [Robbins] הציע לה לבוא לישראל כדי לשכלל את הטכניקה המודרנית של רקדני ענבל, לקראת יציאתם הראשונה לסיור בעולם. הקשרים של אנה סוקולוב עם שרה לוי-תנאי נמשכו למעשה עד סוף ימיה של אנה. היא היתה מגיעה מדי שנה לעבוד עם רקדני ענבל ובסוף שנות ה-50 ותחילת שנות ה-60 ניצלה את ביקוריה להקמתו של התיאטרון הלירי שלה, שהיה אז הלהקה המודרנית היחידה בארץ, לאחר שהרקדניות משנות ה-30 וה-40, כגון גרטרוד קראוס, חדלו למעשה ליצור. בתיאטרון הלירי העלתה סוקולוב אחדות מיצירותיה החשובות ביותר, ביניהן "חלומות" (1961), היצירה המחולית המעולה ביותר בנושא השואה, לדעת רבים מראשוני להקת בת-שבע החלו את דרכם המקצועית במסגרת התיאטרון הלירי,

אנה סוקולוב גדלה בשכונת-עוני יהודית בניו-יורק, ב-Lower East Side. המודעות החברתית החזקה והמחויבות הפוליטית הפרולטרית שלה נבעו מתוך מציאות של עוני וניצול, שבתוכה גדלה. כבר בראשית דרכה כרקדנית אצל מרתה גרהאם, בתחילת שנות ה-30, החלה ליצור כוריאוגרפיות עצמאיות. בניגוד למיתוס הנפוץ, עודדה מרתה גרהאם את רקדניותיה ליצור ולא חשה איום מיכולתן. ג'יין דאדלי [Dudley], גם היא מראשוני הרקדניות של גרהאם, מספרת: "כל אחת מאתנו עסקה ביצירה, אבל היתה בינינו רק כוריאוגרפית אמיתית אחת: אנה". המחול המודרני האמריקני בשנות ה-30 וה-40 לא התנור מנושאים פוליטיים אקטואליים כמו אבטלה, מלחמה בפשיזם והניכור של האזרח הפשוט כתוצאה מהשיטה הקפיטליסטית. ב-1935 יצרה סוקולוב את "לוויה אמריקנית מוזרה", על אודות פועל מתכת שנספה בעבודה. ב-1939, אחרי שהופיעה עם להקת בניו-יורק, הגיע לחדר-ההלבשה שלה איש בלתי מוכר. היה זה פקיד גבוה של ממשלת

מקסיקו, שהזמין אותה לבוא לארצו ולהקים בית-ספר ולהקה למחול מודרני. כך הפכה אנה ולהקתה "היונה הכחולה" [Paloma azul] לחלוצת המחול החדש במקסיקו. לשיא יכולתה הכוריאוגרפית הגיעה סוקולוב בשנות ה-50. המחול שלה - "חדרים", שתפאורתו כללה רק כמה כיסאות רגילים, היה לתמצית תחושת הבדידות של העיר

בכשרונה היוצר, הטעון מתח ארוטי. היא המשיכה ללמוד בבית-הספר ג'וליאד שבני-יורק עד גיל מבוגר. בשנים האחרונות פנתה גם לבימוי, ושילבה במחולותיה טקסטים מושרים ומדוברים.

הייחוד שלה ככוריאוגרפית היה ביכולתה ליצור דימויים פיזיים, הנחרטים בזיכרון, כגון הרקדנית המטפסת על גב הבחורים המתקדמים ומתחלפים בשורה מתחתיה בפתיחת המחול "חלומות", או שלוש הנשים שבכף ידן הנפתחת ונסגרת פרח אדום, כמו פצע מדמם, באותו מחול. בלתי נשכח גם קטע סולו של תיפוף בכיסא במחול "חדרים", שהוא תמצית החיים המבודדים עד ייאוש. מי שראה, לא יוכל לשכוח את תמונת הסיום של "Steps of Silence" מ-1968, מחול המתייחס לדיכוי חופש המחשבה והביטוי ולאנטישמיות בברית-המועצות. בקטע זה, הרקדנים נעים בתוך סופה של דפי עיתונים המתעופפים באוויר מכוח מאווררים גדולים שמאחורי הקלעים. האינטנסיביות שלה ביחס לאנשים ולמצבים פוליטיים וחברתיים כאחד, שיוותה למחולותיה אופי של מסרים דחופים.

אבל המבנה התנועתי הצורני של היצירה מעולם לא שועבד לכוונות פוליטיות. סוקולוב הוזמנה לביקור רשמי בברית המועצות בשנות ה-30 ושהתה בה כשנה. היא התאכזה מכך שלא ניתן לה להופיע שם, אלא פעמים מעטות בלבד ורק עבור "מומחים", משום שהמחול המודרני היה בגדר מוקצה בעיני שליטי הקרמלין. אחרי שובה לניו-יורק פרסמה דוח, שניכר בו המאמץ להיות "חיובית" מבלי להסתיר לגמרי את הביקורת שלה על "הסוציאליזם המתגשם". באמריקה לא סלחו לה זמן רב על הביקור הזה, ולא פחות מכך כעסו עליה שלטונות ברית-המועצות.

המחזמר "שיער" היה נקודת מפנה בתיאטרון המוסיקלי האמריקני בשנות ה-60, לא רק במוסיקה שלו אלא גם במעורבות הפוליטית הנחרצת שביטא ובסצינת העירום התמימה (בסוף החלק הראשון). "שיער" היה מיוחד במינו מבחינת התנועה המחולית בבימוי. אנה

סוקולוב עבדה בחזרות להפקה זו ויצרה לה את הכוריאוגרפיה, אבל היא סולקה שבועיים לפני הצגת הבכורה. סוקולוב העדיפה שלא לפרט את הסיבות לפיטוריה. אולי ראה בה הבמאי מתחרה חזקה מדי. מכל מקום, סוקולוב טענה תמיד, שכמעט כל התנועה והמחול בהפקה המקורית של "שיער" היו למעשה פרי יצירתה, אלא שזכויותיה עליהם נשללו ממנה. לו היה שמה מופיע ברשימת היוצרים, לא היו לה עוד דאגות פרנסה עד סוף ימיה. אבל לא כך נתגלגלו הדברים.

למתוח את מילון התנועה האישית

ב-1969 פירסמה סלמה-גיין כהן [Cohen], ההיסטוריונית החשובה של המחול המודרני האמריקני, את ספרה - *The Modern Dance* *Seven Statements of Belief*, ובו מאמרים של שבעה מחשובי היוצרים במחול המודרני. במאמרה של אנה סוקולוב היא כותבת: "אני שונאת אקדמיות. אם ניסד אקדמיה (למחול המודרני) לא יהיה למחול החדש עתיד. הבעיה עם המחול העכשווי היא, שהוא מנסה להיות מכובד. מייסדי המחול המודרני היו מורדים. בדור הצעיר להוטים יותר מדי למצוא חן, להיות מקובלים. ברצוני לומר: תעשו מה שאתם מרגישים, לא מה שאתם חושבים שמצפים מכם. תהיו ממזרים. אז תהיו אמנים". ובמקום אחר: "אינני מאמינה במגדלי-שן. האמן אמור להיות בן תקופתו ושייך לחברה, אבל ללא רצון לקונפורמיזם. [...] מעולם לא ניסיתי לספר סיפורים במחולות שלי, אם כי תמיד היה בי מרכיב דרמטי. מעולם אינני מתכננת מחול. אני עושה אותו, מתבוננת בו ורואה מה היה בכוונתי לומר".

ב-1954 יצרה סוקולוב את אחת מיצירותיה הגדולות ביותר, "סוויטה לירית", למוסיקה מאת אלבן ברג, שבוצעה בישראל על ידי סדנת המחול הירושלמית. במאמרה כותבת סוקולוב על יצירה זו: "עבורי, 'הסוויטה הלירית' היתה נקודת מפנה. אז התחלתי למצוא שפת תנועה משלי. [...] הדבר החשוב הוא למתוח (במשמעות של לפתח. ג.מ.) את

מילון התנועה האישית, כך שלא ישאר סטטי. אפשר להיות אתה עצמך מבלי לחזור על מה שיש לך לומר".

ס. ג'. כהן הציגה לכל אחד משבעת מרואייניה שאלה זהה: "איך היית מתכנן את הגרסה שלך ל'בן האובד', נושא מתוך הספרים החיצוניים של התנ"ך". אנה סוקולוב ענתה: "תמיד התעניינתי בתנ"ך ואני סקרנית להיווכח, איך אוכל להגיע לסגנון תנועתי, שיש בו תחושה תנ"כית. להקת ענבל (של שרה לוי-תנאי) עשתה זאת בדרכה שלה ועלי למצוא דרך משלי. ויש השפעה של הנוף, של היובש והאקלים החם. זו האיכות של יושבי המדבר. ויש תחושה של התרבות המזרח-תיכונית, תערובת של יוון ושל המזרח. וישנו התנ"ך עצמו, העוסק בנושאים וברגשות גדולים ונצחיים. תמיד אנו מתפתים וחוטאים, כי אנחנו בני אדם. אין שום דבר סנטימנטלי בתנ"ך. הוא אינו מוגבל על ידי כל אותם מושגים ויקטוריאניים של נימוס ורגשות זעירים, שנופחו, כשכל אחד מנסה להיות 'נחמד' ומאמין שרק לבני קבוצות מיעוטים יש יצרים ותאוות. לתנ"ך יש כוח רב וחיוניות. הוא ממש מודרני".

בארה"ב, מה שכונה פעם "מחול מודרני" הוא היום יצור מאובן: להקת מרתה גראהם, להקת אלווין איילי, ואפילו להקותיהם של יוצרים חיים, כגון מרס קאנינגהם, מציגות יצירות מלפני שנות דור. אולי יהיה מותה של אנה סוקולוב גורם מזרז לשחזור עבודותיה על ידי להקות ישראליות ועולמיות. כך יוכלו אנשי המחול הצעירים להיווכח, מה רבה היתה המקוריות, החיוניות והאינטנסיביות של אנה סוקולוב, אזרחית העולם שלא נעשתה חסרת שורשים.

"קדיש" מאת אנה סוקולוב
"Kaddish" by Anna Sokolow